

УДК 351.746.1

Олександр Борисович СОМ,
*старший викладач кафедри тактики прикордонної служби
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький*

АНАЛІЗ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ НА РІЧКОВІЙ ДІЛЯНЦІ

Розкрито систему висвітлення надводної обстановки, як одного з елементів системи збирання (добування) та обробки даних обстановки, а також особливості побудови охорони державного кордону на річковій ділянці.

Запропонований аналіз системи охорони державного кордону на річковій ділянці дасть змогу визначити критерії та показники, що характеризують систему висвітлення надводної обстановки та відпрацювати методику побудови моделі системи висвітлення надводної обстановки на річковій ділянці державного кордону.

Ключеві слова: *система охорони державного кордону, висвітлення надводної обстановки*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Виклики, які виникають на державному кордоні останнім часом, потребують пошуку ефективних протидій, на що наголошено у Стратегії розвитку Державної прикордонної служби України на близьку (до 2017 року) та середню (до 2020 року) перспективу. Одним з напрямів досягнення мети є модернізація відомчої системи висвітлення надводної обстановки

та створення суцільної зони спостереження на річковій ділянці державного кордону, забезпечення її інтеграції в загальнодержавну автоматизовану систему висвітлення надводної та підводної обстановки як на морських так і річкових ділянках державного кордону України, розвиток інформаційної взаємодії з Військово-Морськими Силами України.

Результати оперативно-службової діяльності підрозділів Державної прикордонної служби за 2014–2015 роки свідчать про існування низки недоліків в охороні річкової ділянки державного кордону. Умови динамічного розвитку обстановки потребують від керівника органу охорони державного кордону швидкого визначення реального стану зазначеної системи, всебічної оцінки її ефективності функціонування і, при необхідності, своєчасного коригування її діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Дослідженню оцінки ефективності виконання покладених на підрозділи охорони державного кордону завдань оперативно - службової діяльності за останній період присвячено низку наукових праць [7-10]. Питання удосконалення роботи посадових осіб органу охорони державного кордону викладені у роботах таких авторів, як В.Ю. Мазур, В. Ф. Сторожук, О. Б. Фаріон, та інші. Але вони не розглядали діяльність відповідних посадових осіб як реалізатора результатів функціонування системи збирання (добування) та обробки даних обстановки, складовою якої є система висвітлення надводної обстановки. Питання оцінки ефективності функціонування системи збирання (добування) та обробки даних обстановки як складової побудови охорони державного кордону на ділянці відділу прикордонної служби висвітлено в роботах А.М. Білорус.

Разом з тим, методика оцінки ефективності функціонування системи висвітлення надводної обстановки на річкових ділянках державного кордону в даних роботах не визначена.

Метою статті є проведення аналізу системи та складових побудови охорони державного кордону на річковій ділянці в межах ділянки відповідальності прикордонного підрозділу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність охорони державного кордону на ділянці прикордонного загону залежить від її побудови.

Охорона державного кордону будується шляхом створення п'яти функціональних систем, доцільного розташування підпорядкованих сил та засобів по напрямкам, районам (секторам) та об'єктам для ведення оперативної - службової діяльності.

Побудова охорони державного кордону на річковій ділянці залежить від наступних факторів:

- тактики дій порушників законодавства України з прикордонних питань;

- характеру протиправної діяльності на ділянці прикордонного підрозділу;

- режиму рік, наявності островів, переправ, гідротехнічних та інших споруд;

- специфічних способів виконання завдань з охорони державного кордону;

- пори року.

Особливості побудови охорони кордону на річковій ділянці:

- охорона державного кордону здійснюється у взаємодії з кораблями, катерами Морської охорони, авіацією ДПС України;

- більш глибока побудова охорони кордону здійснюється за рахунок висилки прикордонних нарядів на малих катерах в українську частину вод і на українські острови;

- зміст прикордонного режиму в українській частині вод прикордонної річки враховує високу заселеність прибережних районів, господарську діяльність та водокористування місцевого населення;

- система спостереження та оповіщення функціонує в інтересах висвітлення річкової обстановки, у тому числі руху плавзасобів;

- охорона кордону будується з урахуванням змін режиму річки;

- характер і обсяг інженерного обладнання річкових ділянок залежить від особливостей прибережної місцевості і режиму водної перепони;

- інженерні споруди і загородження створюються у поєднанні з гідротехнічними спорудами (мостами, греблями, переправами) здебільшого поблизу водної перепони.

Охорона Державного кордону на річковій ділянці передбачає створення таких функціональних систем:

- збирання (добування) та обробки даних обстановки;

- реалізації даних обстановки;

- режимних і контрольних заходів;

- інженерно-технічного контролю;

- чергових сил (засобів) та резервів.

Система збирання (добування) та обробки даних обстановки створюється відповідно до обстановки, яка склалась на ділянці

відповідальності під час охорони державного кордону для отримання випереджувальної інформації про підготовку або порушення

законодавства з метою своєчасної її реалізації. Одним з елементів системи збирання (добування) та обробки даних обстановки є система

висвітлення надводної обстановки. Базою для утворення зазначеної системи є мережа радіотехнічних постів, спостережних пунктів,

пунктів збирання інформації дільничних інспекторів прикордонної служби, поєднана з кораблями, катерами, прикордонною авіацією та

підрозділами взаємодійних структур

Основою системи висвітлення надводної обстановки на річковій ділянці є:

- спостереження за надводною і повітряною обстановкою;

- збирання, опрацювання, розподіл, взаємний обмін та відображення інформації;

- аналіз даних обстановки і вироблення пропозицій щодо її реалізації;

- видача даних обстановки на кораблі (катери), літаки (вертольоти), які несуть службу по охороні державного кордону, інформування взаємодіючих органів у частині, що їх стосується;

забезпечення кораблів та катерів даними навігаційного орієнтування при плаванні рекомендованими курсами;

оповіщення своїх сил про фактичну гідрометеорологічну обстановку та небезпечні гідрометеорологічні явища.

Система забезпечує штаб прикордонного загону даними про:

порушення та ознаки порушення державного кордону;

порушників чинного законодавства;

свої сили та засоби;

плавзасоби структурних підрозділів міністерств та центральних органів виконавчої влади;

райони промислової діяльності вітчизняних і зарубіжних суден;

гідрометеорологічні й екологічні умови на річці та узбережжі.

Завданням системи спостереження на річковій ділянці державного кордону є:

виявлення ознак підготовки до порушення державного кордону, та режиму державного кордону;

наведення на нерозпізані цілі корабля (катера), літака (вертольота);

своєчасне виявлення і розпізнання плавзасобів, літальних апаратів та інших цілей, які з'являються в межах дальності дії засобів спостереження;

спостереження за станом і діями виявлених цілей, добування заданої інформації, необхідної керівництву підрозділу, органу охорони для прийняття рішень.

Система реалізується шляхом:

щоденної оперативно - розшукової діяльності сил і засобів відділу;

роботи дільничних інспекторів прикордонної служби зі збирання інформації про наміри (підготовку) до порушення державного кордону;

спостереження за визначеними об'єктами спеціальними прикордонними нарядами та нарядами від ГФОДК;

накопичення інформаційних баз даних та їх використання під час охорони державного кордону;

постійної роботи інспекторського складу з аналізу та оцінки ризиків пасажирського та вантажно - транспортного потоку під час здійснення прикордонного контролю;

роботи з особами, що перетинають кордон, обслуговуючим персоналом транспортних засобів, адміністраціями установ та транспортних організацій, які діють в сфері міжнародного сполучення.

Основними джерелами інформації про обстановку на річковій ділянці кордону є:

прикордонні наряди, катери, літаки (вертольоти), оперативно - чергова служба сусідніх підрозділів;

річкові радіотехнічні пости, кораблі і авіація ДПС України;

підрозділи ППО;

оперативно - чергова служба місцевих органів СБ, МВС, МНС;

місцеве населення та інші.

Охорона державного кордону здійснюється на березі, островах та воді і повинна забезпечувати затримання осіб, які намагаються незаконно перетнути державний кордон у бік суміжної держави а тих осіб, які намагаються незаконно перетнути його із - за кордону, на воді або при висадці їх на берег.

На березі прикордонні наряди несуть службу в районах патрулювання: безпосередньо біля прикордонної річки, на деякій відстані від неї, біля контролюючих засобів і в тилу ділянки. Вони розташовуються в поворотах річки, на мисах, біля мостів, гідротехнічних споруд та в інших місцях, звідки водна поверхня, берег добре проглядаються в обидві сторони на значну відстань і звідки зручно діяти при затриманні порушників державного кордону.

На острови прикордонні наряди висилаються на чолі з офіцерами, прапорщиками. На воді охорона державного кордону організовується з використанням кораблів та катерів Морської охорони. Їхні дії здійснюється в тісній взаємодії з прикордонними нарядами, які несуть службу на березі та островах.

У світлий час доби охорона державного кордону здійснюється здебільшого візуальним спостереженням за водною поверхнею, берегом, островами, місцями водокористування та лову риби, а також перевіркою берегової мілини, контролюючих засобів.

В нічний час доби охорона державного кордону здійснюється, з використанням засобів технічного спостереження, радіолокаційними

станціями, тепловізорами, оптичних приладів спостереження, прожекторних станцій та за допомогою приборів нічного бачення, які використовуються прикордонними нарядами. На судноплавних річках для огляду берега, островів, а також для прикриття можливих ділянок переправи контрабанди, порушників законодавства через державний кордон, прикордонні наряди висилаються на катерах (човнах).

Літом охорона кордону здійснюється з використанням малих катерів (човнів). Виходячи з цього, начальник підрозділу охорони кордону зобов'язаний добре знати правила використання малих катерів, обладнання причалів, утримання приданих відділу малих катерів, шлюпок. Прикордонні наряди, що висилаються на українські острови, забезпечуються засобами радіозв'язку з додатковими елементами живлення. При ускладненні обстановки на кордоні такі наряди забезпечуються вогневою підтримкою з берега.

Крім того, звертається особлива увага прикордонного наряду на пильність і постійну готовність до дій. На острови, належність яких Україні заперечується суміжною стороною, наряди, як правило, не висилаються. Їх охорона здійснюється з українського берега шляхом спостереження за допомогою радіолокаційних станцій, оптичних приладів спостереження, приборів нічного бачення, прожекторних станцій та інших засобів спостереження.

У ночі та в умовах обмеженої видимості вдень за необхідності ведеться радіотехнічне спостереження. Прикордонними нарядами, як правило, прикриваються мости, гідротехнічні споруди, броди, прибіжні та відбіжні місця, райони гирл річок, струмки і канали, зв'язані з прикордонною річкою, озером чи іншою водоймою, місця, де поблизу берега розташовані населені пункти, проходять залізниця або шосейна дорога.

Умови річкової ділянки кордону обумовлюють характерні напрямки руху порушників законодавства та тактику їх дій. Для здійснення своїх намірів порушники кордону можуть проводити досить тривалу підготовку. З цією метою вони під виглядом місцевих жителів (або за їх допомогою) виходять на беріг, де визначають місця і засоби для подолання водної перепони. При відсутності бродів та вузьких

місць, порушники законодавства змушені застосовувати засоби для переправи: катери, човни, плавальні костюми, акваланги, рятувальні жилети, а також підручні засоби: камери від автомобілів, колісних тракторів і комбайнів, плоти, колоди, дерев'яні дошки та інші засоби. Порушники законодавства заздалегідь готують підручні засоби та засоби для переправи. Після подолання прикордонної річки вони ретельно маскують засоби переправи на березі, топлять їх у воді або відштовхують від берегу.

Ознаками порушення державного кордону на річковій ділянці можуть бути:

невідомі судна, човни, плоти, виявлені на українському березі або на підході до нашого берегу;

гул двигуна човна або іншого плавзасобу, світлові сигнали, що подаються в нічний час;

плавальні костюми, рятувальні кола (пояси, жилети);

зникнення плавзасобів з причалів, пристаней та пунктів базування; автомобільні камери, акваланги, сховані на нашій території;

колоди, дошки, бурдюки, в'язки очерету та інші предмети, що можуть використовувати порушники законодавства;

відбитки слідів, залишених на березі прикордонної річки.

При повенях, в випадку затоплення маршрутів руху прикордонних нарядів і знесенні мостів, пішохідних містків рубіж охорони вноситися на безпечні тилові маршрути і організується спостереження з незатоплених ділянок, приймаються часткові рішення та вносяться необхідні зміни у охорону державного кордону.

Місця купання на берегах прикордонних річок обладнаються в порядку встановленому місцевими органами державної влади за погодженням з Державною прикордонною службою. За районами лову риби, купання начальник відділу Державної прикордонної служби зобов'язаний організувати спостереження прикордонними нарядами.

У випадку зникнення рибалок, громадян, що купаються він негайно доповідає начальнику прикордонного загону, а в район лову риби, купання висилає оперативно-пошукову групу, інформує прикордонний катер (корабель), сусідні відділи Державної прикордонної

служби і приймає міри щодо прикриття державного кордону по воді прикордонними нарядами на кораблях та катерах Морської охорони.

Охорона державного кордону на ділянці річки, русло якої перетинає державний кордон, здійснюється прикордонними нарядами, забезпеченими засобами спостереження і плавзасобами. По березі наряди висилаються в такі місця, звідки добре спостерігається дзеркало річки і берегова смуга. Приховані ділянки місцевості вздовж кордону і виходи до берегу можуть прикриватися загородженнями і сигналізаційними засобами. Поперек річки, в воді можуть встановлюватися бокові загородження.

В зимовий час при замерзанні річок охорона кордону здійснюється так як і на сухопутних ділянках. Однак необхідно пам'ятати, що взимку здійснюється винесення охорони кордону на лід прикордонної річки і передусім на напрямок ймовірного руху порушників законодавства. Особливу увагу начальник відділу Державної прикордонної служби звертає на льодову розвідку і забезпечення безпеки при русі прикордонних нарядів по льодовим дорогам і тропам. Льодова дорога і лижня, прокладені по узбережжю з попереднім вивченням льодової обстановки які повинні бути позначені віхами.

Висновки. Робота начальника та органу управління прикордонного загону щодо оцінки та аналізу обстановки на державному кордоні повинна бути якісною та постійним явищем, в подальшому обов'язково врахована в побудові охорони державного кордону. Але, крім даних питань, начальник та органи управління прикордонного загону повинні враховувати під час своєї роботи ряд взаємопов'язаних факторів, які існують та суттєво впливають на організацію ОСД на річковій ділянці відповідальності.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Всебічний аналіз функціонування системи висвітлення надводної обстановки на ділянці прикордонного загону; оцінка системи висвітлення надводної обстановки на річкових ділянках органу охорони державного кордону на річкових ділянках державного кордону; розробка практичних рекомендацій управлінню прикордонного загону щодо удосконалення системи висвітлення надводної обстановки на річкових ділянках державного кордону.

Список використаної літератури

1. Про Державну прикордонну службу України: Закон України, введений у дію постановою ВР від 03.04.2003 № 661-IV.
2. Про державний кордон України: Закон України, введений у дію постановою ВР від 04.11.1991 № 1778-XII.
3. Про виключну (морську) економічну зону України: Закон України, введений в дію постановою ВР від 16.05.1995 № 163/95 ВР.
4. Про затвердження Інструкції з організації оперативно-службової діяльності відділу прикордонної служби Державної прикордонної служби України: наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 29.12.2009 № 1040. – К.: АДПСУ, 2009.
5. Про затвердження Порадника зі служби Морської охорони ПВУ (ПС МО ПВУ-99): наказ Голови Держкомітету від 30.04.1999 № 200. – К., 1999.
6. По спостереженню, оповіщенням та донесенням на морській ділянці державного кордону і у виключній (морській) економічній зоні: наказ Голови Держкомітету від 17.12.1997 № 460. – К., 1997.
7. Литвин М. М. Науково-методологічне забезпечення поетапного реформування системи охорони державного кордону: монографія / М. М. Литвин. – Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2009.
8. Назаренко В. О. Безпека Європейських кордонів: український вимір / В. О. Назаренко // Науковий вісник Державної прикордонної служби України. – 2008. – № 1. – С. 3–8.
9. Мазур В.Ю., Гідзула В.О. Проблемні питання висвітлення надводної обстановки та шляхи їх вирішення./ Мазур В.Ю., Гідзула В.О. // Зб. наук. пр. Серія: військові та технічні науки/ [гол. ред. Олексієнко Б.М.]. – 2013. – №1/59. – С. 147-154.
11. Білорус А.М., Методика оцінки ефективності функціонування системи збирання (добування) та обробки даних обстановки як складової побудови охорони державного кордону на ділянці відповідальності відділу прикордонної служби/ Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони / гол. ред. Пермяков О. Ю. – Київ : Вид-во НУОУ, 2014. - № 2(20). С. 23-28.

Рецензент – кандидат військових наук, доцент Каиштелян С.О.

Стаття надійшла до редакції 30.11.2015

Сом А. Б. Анализ системы охраны государственной границы на речном участке

Раскрыто систему освещения надводной обстановки, как одного из элементов системы сбора (добывания) и обработки данных обстановки, а также особенности построения охраны государственной границы на речном участке.

Предложенный анализ системы охраны государственной границы на речном участке даст возможность определить критерии и показатели, которые характеризуют систему освещения надводной обстановки, для выработки методики построения модели системы освещения надводной обстановки на речном участке государственной границы.

Ключевые слова: система охраны, освещение надводной обстановки.

Сом О. В. The State Border river area protection system analyses

Last time at the State Border there appear the problems which demand to find effective counteractions. It is determine in the Border Guard Service of Ukraine Development Strategy the near (till 2017) and far (till 2020) perspective.

In the article it is revealed the State Border river area protection system as one of the gathering (obtaining) and situation data handling system elements, also river area State Border protection formation peculiarities.

One of the reaching the aim direction is the State Border river area protection system modernization and forming continuous observation there, also providing its integration to the common-state automatic State Border river and sea area protection system, information connection development with the Sea Military Force of Ukraine.

State Border Service Units activity operative-service results in 2014-2015 testify about the shortcoming row in the State Border river area protection. Condition dynamic development demand from the State Border protection units' chief the quick real situation determination of the above-mentioned system, all-sides estimation its effectiveness function and, if it is necessary, in-time its activity correction.

The State Border protection units chief and the units' work for the State Border situation estimation and analysis has to be qualitative and constant, and henceforth must be accounting in the State Border protection forming. But, except the mentioned tasks, the State Border protection units chief and units have to account while their work the row of the inter-connecting factors which are exist and namely influence on the operative-service activity organization at the river area.

The proposed State Border river area protection system would give the possibility to appoint criteria and indexes, which characterize State Border river area protection system, and to work out the State Border river area protection system model formation methods.

Keywords: system of protection, coverage of surface situation.